

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ ТА ЇХ ВИРОБНИКІВ

З розвитком товарно-грошових відносин в Україні усе більш важливим елементом ринкової економіки стають такі об'єкти правовідносин, як комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (товарні знаки, знаки обслуговування) географічні позначення (найменування місць походження товарів). Моделювання у національному законодавстві рівних умов господарювання для різних типів товаровласників, упровадження конкурентних засад у їх діяльність і підвищення відповідальності за її результати, необхідність насичення ринку товарами і послугами для задоволення потреб населення обумовлюють об'єктивну потребу в правовому механізмі, що забезпечує належну індивідуалізацію підприємств і організацій, а також вироблених ними товарів і послуг. Такий правовий механізм представлений особливим інститутом цивільного права – *інститутом правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту і виробленої ними продукції (робіт, послуг)*.

Донедавна цим проблемам в Україні приділялося дуже мало уваги як законодавством, так і в юридичній науці. Відносини, які пов'язані з індивідуалізацією товаровиробників, не мали законодавчої регламентації і регулювалися лише малодоступними і найчастіше застарілими підзаконними актами. В умовах гігантського монополізму і панування державної власності, з одного боку, відсутності конкуренції та убогості товарного ринку, з іншого боку, турбота про індивідуалізацію виробників і товарів, що випускаються ними, була практично непотрібною. Наслідком цього були вкрай незначне в порівнянні з масштабами країни число зареєстрованих індивідуальних знаків охорони, відсутність спорів про порушення прав на них у судовій практиці, слабка теоретична розробка проблем, пов'язаних з комерційними (фірмовими найменуваннями, торговими марками (товарними знаками), і іншими аналогічними об'єктами промислової власності.

З переходом до ринкової економіки з невід'ємною складовою конкуренцією ставлення до зазначених об'єктів стало докорінно мінятися. Ринковий механізм оперативно реагує на реакцію споживачів на вироблений товар. Виявлений незадоволений попит споживачів на той чи інший продукт служить стимулом для розвитку виробництва. Наявний вакуум швидко заповнюється товарами, потрібними споживачам. У цих умовах дуже важливо забезпечити можливість індивідуалізації пропонованих товарів та послуг, у чому в однаковій мірі зацікавлені і виробники, і споживачі. Гарантуючи права на виступ у господарському обороті під власним індивідуальним ім'ям, на позначення вироблених товарів і послуг, що надають послугу, визначеними символами чи найменуваннями, забезпечуючи їх захист у випадку порушення, закон створює необхідні передумови для реалізації зазначеної можливості.

Таким чином, *основною функцією* розглянутого інституту інтелектуальної власності є забезпечення належної індивідуалізації виробників і їх товарів, робіт і послуг. Сам інститут складається, однак, із двох тісно взаємозалежних, але все-таки самостійних частин, а саме *субінституту засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту і субінституту засобів індивідуалізації продукції, робіт і послуг*. Хоча в головному своєму призначенні зазначені засоби індивідуалізації збігаються, кожне з них грає і свою особливу роль у господарському обороті. Так, *комерційне (фірмове) найменування* є комерційним ім'ям підприємця, нерозривно зв'язане з його діловою репутацією. Під цим ім'ям підприємець укладає і виконує угоди й інші правочини, несе юридичну відповідальність і здійснює свої права та обов'язки, рекламує і реалізує виготовлену ним продукцію і т.д. Комерційне (фірмове) найменування, що стало популярним у споживачів і користується довірою у ділових партнерів, приносить підприємцю не тільки чимало дивідендів, але і заслужену повагу в суспільстві і визнання його заслуг. Тому право на фірму повинне розглядатися і як важливе особисте немайнове благо. Використання комерційного (фірмового) найменування виконує також істотну інформаційну функцію, оскільки доводить до відома третіх осіб дані про приналежність, тип і організаційну форму підприємства, межі його відповідальності тощо.

Торговельна марка (товарний знак і знак обслуговування), якими маркуються вироблені товари і послуги, є активною сполучною ланкою між виготовлювачем і споживачем, виступаючи в ролі безмовного продавця. Поряд з відмітною функцією, популярний товарний знак викликає в споживачів певне уявлення про якість продукції і формує цікавість до неї. Будучи свого роду візитною карткою підприємства, товарний знак спонукає підприємство дорожити своєю репутацією і постійно піклуватися про підвищення якості продукції, що ним випускається у обіг. Однією з важливих функцій товарного знаку є також реклама виробів, що випускаються, оскільки завоювавши довіру споживачів, товарний знак сприяє просуванню будь-яких інших товарів, маркованих цим знаком. Характерно, що на світовому ринку ціна виробів з товарним знаком у середньому на 15—25% вища, ніж ціна анонімних товарів. Нарешті, товарний знак служить для захисту продукції, що випускається, на ринку і застосовується в боротьбі з недобросовісною конкуренцією.

Аналогічні функції виконуються і таким способом позначення продукції, як географічне позначення (найменування місця походження товару). Поряд з ними позначення товару найменуванням місця його походження виступає гарантією наявності в товарі особливих, неповторних властивостей, обумовлених місцем його виробництва. Забезпечуючи правову охорону найменувань місць походження товару, держава захищає і стимулює розвиток традиційних ремесел і промислів, продукція яких завжди користується великим попитом у споживачів [1, с. 27-29].

У ХХ ст. людство далеко стало прогресувати вперед, зробивши нові відкриття, створивши у світі могутню промислову інфраструктуру і самостійний інформаційний простір — всесвітню мережу Інтернет. Ця сфера стає середовищем для укладання електронних угод. У зв'язку з чим виникає необхідність для належної індивідуалізації підприємств у цій мережі. Індивідуалізація в мережі Інтернет досягається за допомогою доменних імен.

Окрім цього, усе гостріше постає проблема відповідності інших засобів індивідуалізації товарів та їх виробників в Інтернеті, у тому числі торговельних марок, комерційних найменувань, географічних позначень.

Інтернет перетворився на глобальну арену для ведення бізнесу. Прибуток, який отримують компанії від діяльності в Інтернеті, постійно збільшується. Паралельно зростає кількість випадків використання об'єктів інтелектуальної власності у віртуальному просторі.

Інтернет став, мабуть, найбільш яскравим відкриттям ХХ ст. Появу глобальної комп'ютерної мережі, без перебільшення, можна назвати світовою революцією. Зараз досить важко повірити в те, що перші локальні обчислювальні мережі з'явилися усього лише сорок років тому, у середині в 1960-х р., потім, з плином часу, вони стали територіальними.

Інтернет по праву називають світовою павутиною, ця планетарна структура розвивається не по днях, а буквально по хвилинах, будучи зручним і дешевим засобом поширення будь-якої інформації, будь то звичайний текст чи аудіо й відеоповідомлення. «Будь-яка комп'ютерна мережа чи будь-який комп'ютер може одержати так названий ІР (протокол Інтернет), адресу і з'єднатися з усією системою Інтернет. Формально Інтернет — це самокерована громада, що представляє собою величезну і швидко зростаючу комп'ютерну мережу, яка складається із сотень більш дрібних мереж. Кожні 30 секунд в Інтернет включаться нова мережа. Більш двох мільйонів файлів, а також інші дані і програми відкриті для користувачів» [2, с.213].

За статистикою, сьогодні у світі до послуг Інтернету вдаються близько 90 млн. чоловік, причому більшість користувачів проживають на території США.

Як відомо, формою організації мережі Інтернет є система доменних імен. Чисто технічно будь-який комп'ютер, будь-який хост мережі Інтернет однозначно ідентифікується набором цифр, наприклад 177.5.188.99, це так

називані IP- адреси. Але людині в силу її особливостей дуже важко оперувати цифровими поняттями. Нам зручніше використовувати які-небудь інші, більш зрозумілі і логічно вимовні засоби індивідуалізації. У зв'язку з цим і була придумана система доменних імен, що є синонімами цифрової системи ідентифікації серверів мережі Інтернет. Доменне ім'я - це факультативне, додаткове ім'я сервера. Користувач сам вибирає доменне ім'я, причому від нього можна і відмовитися. Це не означає, що пропадає з мережі сервер. Оскільки набираючи в рядку доменне ім'я, користувач лише дає програмі команду з'ясувати, з якою IP- адресою асоційоване те чи інше доменне ім'я. Сама по собі Інтернет - сторінка в будь-якому випадку має стійку адресу у виді комбінації з чотирьох цифр. Після чого почали з'являтися доменні імена, що звичайно складаються з трьох частин: (1) (2) назва фірми чи теми і (3) спеціальний суфікс чи географічний ідентифікатор. Природно такий новий засіб індивідуалізації мережі Інтернет зустрів повне схвалення з боку мережного співтовариства, і така система дуже швидко поширювалася і затвердилася в мережі. Виникли численні організації і правила виділення доменних імен. Ці правила розкривають користувачам мережі Інтернет, як потрібно реєструвати домени, як за них платити і т.д. у світловому масштабі ці функції виконує організація Inter NIC [3, с. 19].

На сьогоднішній день недосконалість правової бази в розглянутій сфері часом заповнюється технічними заходами захисту інтересів власників авторських і суміжних прав. Навряд чи таке положення варто вважати правильним. Широко хочеться сподіватися, що згодом «мешканці» Мережі освоять «цивілізовані» форми використання чужих матеріалів. [2, с. 34]

Стосовно проблеми охорони авторських прав у російському секторі Інтернет дуже цікава думка С.І. Семилетова. Він також говорив про те, що в основному тягар захисту своїх прав лежить на авторах. Зокрема, С.І. Семилетов підкреслив, що юристам дуже важливо знайти такі правові механізми, що забезпечать правову охорону і захист авторських прав в Інтернеті, не обмежуючи можливості автора використовувати Інтернет для поширення своїх творів і прав інших на одержання і використання інформації. Відмінність порушень авторських прав в Інтернеті полягає лише в тім, що простота копіювання і нематеріальна сутність об'єктів авторського права в Інтернеті не дозволяє так само просто вирішити проблему забезпечення доказів порушень авторського права. Проблема не в тім, що в Інтернету неможливо забезпечити правовий захист авторських прав через відсутність обмежень у копіюванні, а в тім, що «поки ніхто не намагався припинити їхне порушення наявними в нашому розпорядженні законодавчими засобами».

У принципі, на думку С.І. Семилетова, Інтернет можна представити як всесвітню публічну бібліотеку, у якій повинні діяти ті ж правила, що й у публічній бібліотеці, і проблеми охорони авторських прав у діяльності публічної бібліотеки і мережі «Інтернет» аналогічні.

Крім класичних проблем авторського права, поява Інтернету покликала до життя нові специфічні проблеми, зв'язані з цією сферою права. Застосування знака © (копірайт) разом з електронно-цифровим підписом

може бути використане як спосіб забезпечення реального захисту авторських прав в Інтернеті.

Зазначені вище проблеми мають не тільки загальнотеоретичний характер. Інтернет поставив і ряд зовсім специфічних практичних проблем, зв'язаних з авторським правом і захистом авторських прав. Ми вже відзначали, що захист авторських прав в Інтернеті, власне кажучи, нічим не відрізняється від традиційних способів захисту авторських прав, але має ряд особливостей. Особливості визначаються тим, що авторський твір в Інтернеті розміщується на хост-сервері у формі електронних документів сторінки веб-сайту, що за допомогою зчитування чи копіювання електронною програмою-браузером з даного хост-сервера відтворюються на екрані дисплея користувача у вигляді відображення літературного тексту твору чи мультимедійного аудіо - чи відеотвору.

Веб-сайт, як правило, являє собою комплексний витвір, що має ряд самостійних об'єктів авторського права: програмний, художній (графіка, фото, кіно, кліп) і/чи літературний і/чи музичний твір, охоронювані як окремо, так і в цілому. Практично всі об'єкти, на які поширюються авторські права: книги, журнали, статті, музичні твори, фото-, відео- і кінопродукцію, можна трансформувати в електронні документи у виді програмних файлів для наступного розміщення їх у веб-сайт, причому легальна процедура документування електронних файлів відсутня.

Хоча пріоритет в авторському праві не настільки важливий, проте однією з головних проблем захисту авторських прав є відсутність легальної процедури, визнаної всіма суб'єктами права, що забезпечує можливість зафіксувати з прив'язкою до хост-серверу факт розміщення електронних документів з авторськими матеріалами, час їх розміщення й інші реквізити, забезпечує цілісність таких документів і захист від несанкціонованої зміни, що дозволило б проводити аутентифікацію й ідентифікацію таких документів і вирішило б проблему забезпечення доказів у захист авторських прав в Інтернеті. Проблема забезпечення прямих доказів для судових розглядів справ з використанням Інтернету є дуже актуальною.

Для розв'язання цієї проблеми в юридичному плані необхідно прийняти закони «Про електронно-цифровий підпис», «Про електронний документ і електронний документообіг» і відповідний державний стандарт на процедуру застосування електронного документування з використанням електронно-цифрового підпису у вигляді загальноприйнятого сертифікованого програмного додатка і його впровадження в державний і діловий оборот. Автор чи правовласник, зацікавлені в захисті своїх авторських прав, повинні починати ряд захисних заходів для охорони свого твору.

Так, правовласник для оповіщення своїх прав може використовувати знак охорони авторського права (знак копірайт), що складається з трьох інформативних елементів: знака ©, найменування (імені) правовласника, року першого випуску. Такий знак несе чисто декларативну функцію. Але його зміст повинний відображати ряд обов'язкових інформаційних реквізитів і об'єктивно фіксувати юридичні дії автора.

Юридичні дії автора повинні бути наступними: автор чи правоволоділець особисто і самостійно запускає процедуру установки знака копірайта, заповнює форми реквізитів копірайта, підписує авторський електронний документ електронно-цифровим підписом. Бажано, щоб він особисто відправляв для розміщення електронні авторські документи на хост-сервер Інтернету. Будь-який користувач мережі Інтернет, увійшовши на авторський веб-сайт і встановивши покажчик мишки на знак копірайта, побачить у віконці повну інформацію копірайта і рівень захисту авторського твору.

Якщо третя особа при розробці веб-сайта використовує авторські матеріали, то цілком можна направити електронні документи автору (наприклад, через електронну пошту) для власноручної установки знака копірайта і підписування електронно-цифровим підписом. Така процедура, з одного боку, забезпечить високу захищеність авторських документів, а з іншого боку, розміщення авторських матеріалів на веб-сайті буде зроблено в повній відповідності з Законом «Про авторські і суміжні права» [2, с.37].

Таким чином, сформований авторський електронний документ буде мати дуже високий ступінь захисту, що дозволяє використовувати його фактично як прямий доказ. Наприклад, для дій нотаріуса щодо забезпечення доказів, необхідних у випадку виникнення справи в судах чи адміністративних органах. Нотаріус, використовуючи легальну процедуру аутентифікації й ідентифікації авторських електронних документів, забезпечить суд доказами у вигляді належним чином завіреної паперової копії електронних документів.

Як видно, питань, породжених глобальною мережею Інтернет, безліч. Осмислити і вирішити їх відразу неможливо.

Однак для того, щоб діяти, необхідно володіти інформацією. Сьогодні більшість користувачів, серед них і юристи, відчуває недолік відомостей про інститут інтелектуальної власності. Утім, можливо, у найближчому майбутньому світовому співтовариству вдасться його ліквідувати.

Список літератури: 1. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в России. Учебник. М, 1999. 2. Борохович Л., Монастырская А., Трохова М. Ваша интеллектуальная собственность. Санкт-Петербург. 2001. 3. Михайлов С.А. Мультимедиа в журналистике // Периодическая печать на пороге электронной эры. СПб, 2000.

Надійшла до редколегії 25.11.02

А.Г. Брунь

ГЕНЕЗИС І ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Перебування землі у власності держави як єдиного власника тривалий час обмежувало можливість цивільно-правового регулювання орендних відносин. З визнанням приватної власності на землю вона стає товаром і набуває здатності брати участь у цивільному обороті на підставі цивільно-правових договорів (купівлі-продажу, міни, дарування та ін.). Це уможливило дослідження орендних відносин з позиції цивільного права.